

JINDŘICH HONZL

**MODERNÍ
RUSKÉ
DIVADLO**

ODEON

PRAHA
1928

rým divadlům kapitulovat. Není tu, co by ona mohla stavět v cestu. Jsou neodvratně vzadu a jejich obnovená úsilí nemohou být leč projevem reakce. Jediné, čím Meierchold může být potřen — to jsou nové, stejně odvážné a ještě modernější úspěchy této začaté cesty. Ale Meierchold není z těch, kteří by zůstávali zpět. Nikdo jiný v Rusku nedovede vycítit a instinktivně pochopit krok světového tempa jako on. Neopožďuje se. Vyrovnal se ohromným a krvavě zastrašujícím rytmem revolučních zástupů a „Internacionála“, kterou první z divadelníků zazpíval, byla tak zvučná, že strhla k němu nejen zástupy ruských revolucionářů, ale obrátila k němu oči celého světa.

Nový divadelní organismus je tu naznačen. Chybí mu jedno z toho nejdůležitějšího — nový divadelní básník. To ovšem není chyba Meiercholdova — na opak — on připravuje nového básníka i tím, jak ze starého materiálu dramaturgického staví nové hodnoty.

Modrá blůza, divadlo, agitace

Modrá blůza je jednou z těch překvapivostí, kterými sovětské Rusko uchvacuje západního Evropana. Věc prostá, základně nová a jiná. Pro ni není v Evropě analogie. Není to divadlo. Modrá blůza nestůně na umění. Má nejjednodušší prostředky a herce, kteří ani nejsou herci. Nejlépe snad lze funkci Modré blůzy přirovnat k funkci plakátu. Plakát je krátkým a jasným sdělením, je vyjádřením hesla ve formách tak bezprostředních a tak působivých, že jej nelze minout bez povšimnutí. Modrá blůza vábí tímto způsobem dělníka a proletáře. Její život na jevišti, její působení na diváka, její hra — není moudrá, věčná hodnota; plakát se strhne a zalepí jiným plakátem ještě působivějším. Modrá blůza hraje krátké hry, jež běží tempem foxtrottu. Život sovětského Ruska a ruského proletáře je vášnivě zaujat přítomností, vyživá se v úsilných činech a nerozjímá nad tím, co se nestalo. Život komunistického dělníka v Rusku je štafetový běh rekordní výkonnosti. Každým dostižením vyvstávají nové a lepší cíle. Komunisté neopouštějí tuto závodnickou dráhu, vyživají se až do úpadu, protože činy a děje letí kupředu a člověk jednou vypřažen z událostí ztrácí se v prachu pozpědlců a nechápavců. Modrá blůza je místem prudkého života, veselé vůle k životu, má obecenstvo, které dovede rozeznat nejen sál divadelní, ale i fabriky, stroje a celý svět. A hra i herci Modré blůzy jsou reklamou tohoto života. Jsou místem, kde syčící pára veselosti uniká z tohoto sovětského kotle, přepjatého vůlí a činy. Veselost Modré blůzy uvolňuje tíživost sovětské atmosféry. Je to také satira nového ruského života, humor, plný dělnického sebevědomí a bezohlednosti ke špatným strávkám sovětského zřízení. Tedy veselý, dělnický kabaret. Ale tento kabaret nemá nic ze smutku, sentimentality, nic z nudy a prohraných finančních afér, které se topí ve víně. Od počátku objevení prvního

herce na jevišti — zvučí a tluče jevištěm rázný, určitý pohyb rukou a nohou, zní hlasitě neherecké slovo a vtíp řeže tu do obecnosti, nechává za sebou příboje a výskavou pěnu smíchu. Modrá bluzka chytne vás od začátku a nedopřeje vám oddechu. Spousta pohybů, sestav, tanečních víření, tělocvičných skupin a zábavných situací řítí se za sebou současně s časovým vtípem a taneční nebo pochodovou hudbou.

Ale ani k jiným základním tvarům divadelní, které máme u nás na západě, nelze Modrou bluzku přirovnat. Odvážnost a akrobacie, kterou mají její herci, podobá se odvážnosti cirkusových clownů. Ale ne — Modrá bluzka není cirkus, kde několik stereotypních vtípů s jedením svičky nebo se zabodnutou sekerou v hlavě dlouze a nudně se prochází blbými kroky po písku manéže. Clowni Modré bluzky nemají společných vlastností s tragickou přiblížeností augustů. Mají jejich akrobacii, ale nerozmýšlejí se nad svými vtípy čtvrt století — neboť asi za tak dlouho se narodí v cirkus nový vtíp. Oplývají bouřně životem, mají nadbytek pohybu a nadbytek látky pro své vtípy, že jim nedostačuje večer. Protože látkou jejich přednesu je život činného člověka, je neustálý zápas a neustálé bojovné vědomí komunisty.

Modrá bluzka je širší divadelní organizace, která má v Moskvě více grup. Tyto grupy tvoří se z dělníků, pracujících v továrně a věnujících ostatní svůj čas Modré bluzce. Několik grup je ryze profesionálních. Grupy tvoří pracující kolektiv, který sděluje svůj repertoár po slovní části, zkouší a staví pohyb i tanec k němu a připravuje hudbu. Repertoárem Modré bluzky jsou aktuality politického a hospodářského života. Modrá bluzka vznikla z „živé gazety“, kterou známe už i u nás. Skupina lidí přednášela a oznamovala nové a zajímavé události sovětského života. Byla to část revoluční uvědomovací akce proletariátu. Formy Modré bluzky nevzrostly ze starého divadla, jejich původci jsou noví umělci divadelní, hlavně Foregger. Dělnické herce nelze přirovnat k žádnému herci našich divadel — protože obyčejní herci skládají své herectví jen z neúčelných pohybů, zbytečných konverzačních gest, jaké má každý človíček, mluvící o svých záležitostech kapsy nebo srdce.

Modrá bluzka a její herci jsou si vědomi, že ani přednášky ani dlouhé řečnění nedojímá lidi. Jejich sdělení jsou krátká a stejně tak prudce působivá,

jako blesk světelné reklamy. Úkolem není řečnit a přednášet statistiky národního hospodářství, práce spočívá v tom, že se novou formou hereckého pohybu a hlasu oznámí v krátkých, veselých sestavách jasné, všem známé heslo. Heslo není ani nové, ani překvapivé. Úkol herců jest — nová forma, nabitá působivostí a dojmavostí. Herci se nedomnívají, že lze upoutat lidi tím, že hra nebo výstup má název: Proletáři všech zemí, spojte se!, ale vědí, že jediná poutavost a dojmavost je v jejich rukou, nohou a hlase: v tom, jak nově, nevidaně a neobvykle dovedou spojit se v řadu a protančit scénou, nebo jakým trikem dovedou vyznačit ospalého hlupce. To, co je reklamního, hesla a agitace programu — to je samozřejmě všem posluchačům, je to denním čtením jejich a denními tematy jejich rozhovorů. Co však má udělat Modrá bluzka, je — z písmen hesla udělat akrostichon divadelního čísla.

Tu jsou tedy tyto herci: je jich jedenáct a dvánáctý oznamuje názvy čísel a domlouvá se s publikem. Mezi nimi jsou čtyři dívky. Muži mají neherecké, příjemné dělnické obličejce, nenalíčené, vlasaté. Muži svůj úsměv a tvář nemění ani do zoufalství, ani do melancholie podle svých rolí. Jejich tvář se jen proměňuje pohyby svalů mluvících nebo smíchem. Jinak zůstávají stále tiž. A jejich kostým — modrá bluzka a modré kalhoty — jim dovolí každý skok, obrát a stojku na rukou. Mají také kostým. Neboť hrají Turky i Indiány. Na svou modrou bluzku otočí pestrá šerpa a nasadí na hlavu fez — proč by tato Modrá bluzka nemohla si dovolit to, být okrášlena koňoutím peřím od hlavy až na paty. Není nic divadelnějšího, než taková nevidaná spojení, a žádný kostým divadel se tomu nepodobá. Vím jen o jednom, který jsem viděl také v Rusku: o kostýmech na „Princeznu Turandot“. Toto dělnické umění navazuje jen na nejlepší tradici. Čtyři děvčata mají stejné bluzky — modré, jako u mužů. Stejný oděv soustřeďuje pozornost k obličejce. Obličejce nejsou ani nalíčené ani nemají konservované krásy hereček. Jejich půvab je v jejich skutečné kráse a jejich temperamentním poměru ke zpěvu a pohybu, který provádějí. Modrá bluzka je šat, který přináší tolik půvabu, kolik si ho kdo zaslouží. Této dívce přidává všechny zajímavosti anglosaské krasavice, té nejmenší zvýrazňuje vtípný úsměv patnáctileté žabky. Divadelní kostým: ženské turecké kalhoty, které se docela do-

bře nehodí k modré bluze, pestře malovaná sukně selská, která zase tak vesele prospívá herecké úloze šatu, protože výská a křičí vedle ostatních dělnických částí oděvu. Herec je hercem a jeho úloha je proměňovat se. Proměňuje se pro zábavu očí a pro překvapení ducha. A tyto modrobluzačky proměňují se v ženy všech národů tak rychle, jako vaše představy. Proměňují se stejně dobře v část živého stroje, v kolo nebo píst, jak rychle dovedou svou zpěváckou úlohu zaměnit za hereckou, hereckou za tělocvičnou, tělocvičnou za pantomimickou, pantomimickou za recitační a recitační za baletní. Mají tolik proměn a tolik fantazie, že radostné představy obecnstva poskakují kolem všech těchto proměn, tleskají a vykřikují jen překvapením.

A přece všechen pohybový výraz těchto herců je tak strohý, skoro přísný. To nejsou virtuózní pohyby primabaleriny, jejíž malíček smí jen natolik vzdalovat se prsteníku, jak to dovoluje bonton dvorního baletu, a lадné nesení ruky. Virtuózní a suchá ladnost je zahozena. Pohyby mužů i žen jsou lapidární, určitá gesta, tělocvičná cvičení, pyramidy těl, průplety řad, spojení pochodu s cvičeními paží, akrobacie skoků, temperament lidového tance. Nic polovičatého, žádný lomený pohyb, na půl začatý, žádná krasota oblých otočení a kulatých gest, není tu napovídavého poodhalení, ani šmravých, sotva znatelných pokývnutí prstem nebo bokem; jsou tu zřetelně znějící slabiky, slova určitá jako z táborového megafonu, zřetelná jako clownovské výkřiky na celý cirkus, přízvuky, které vždycky míří přímo tam, kam chtějí. Žádné herecké huhňání, sípání, vzlykot, nerosrozumitelná melancholie: „tlačí mne, já nevím kde, pláču, já nevím proč“. Šašci a směšnost se tu vyvádějí před oči obecnstva bez násilí. Není třeba kňourání hereckého, aby bylo možná navodit v obecnstvu onu náladu, ono přízpůsobení ducha, ze kterého propuká smích jako geysír ze sopečné pudy. Není-li něco směšné, a je-li to trapné nebo museální, jako předhistorické komedie z let 1000 před Kristem — není proč se smát, ani vynakládat režisérskou a hereckou námahu na křídlení mumií. Je-li něco strhující, musí to mít předpoklady v tepu krve lidského srdce, ve fyziologickém rytmu nebo ve smýšlení všech. To jsou ventily života a temperamentu, jež otvírá tato Modrá blůza. Je to atmosféra, jež točí setrvačnickem světa a propuká smíchem a nadše-

ním. Jsme uneseni a smějeme se všichni, my, cizinci. A obecnstvo: v sále je ho naflučeno, a na konci čísel a při rozmluvách s konferencierem volá, směje se a hlučí tak, že nebýti silné píšťaly, která ovládá scénu a ticho v hledišti, nebylo by vůbec přestávky mezi temperamentním rytmem slov hereckých a vzníceným voláním obecnstva.

Jindřich Honzl
MODERNÍ RUSKÉ DIVADLO
Úprava a obálka Karel Teige
Vydal jako 10. svazek
MALÉ EDICE
ODEON
na jaře roku 1928
Jan Fromek, Praha III.,
Chotkova ul. 11
Písmem Alt-Mediaeval vytiskla
knihtiskárna Jar. Hencla
„Gutenberg“ v Praze

